

ומשנינן: **וכי אדיסקי ליקום וליסמוך?** למנוע חשש איסור, הרי אפשר שלא כולם יראו אגרות אלו ואפשר גם שלא יקיימו מה שכתוב בהם.

ועל תירוץ זה **אמר רבא:** כיצד אמרת שאין תועלת במשלוח האגרות משום שהאנשים לא יצייתו להם?

השתא ביחס לדין **חמין בפסח**, וביחס מ-ב לאכילה **ביום הכיפורים**, שאיסור **דברת** הם, ובכל זאת **סמכינן אדיסקי**, על האגרות שיצאו מבית דין להודיע אימתי פסח ואימתי יום הכיפורים, **הכא**, ביחס לתכלת, **דעשה בעלמא** הוא **לא כל שכן** שיש לסמוך על האגרות!?

אלא אמר רבא: **הא מילתא אמרי** אמרתי אני בכבל, **ואיתמר** אותו דבר **במערבא** [בארץ ישראל] **משום דרבי זירא כוותי**, שהסיבה שאסרו ציצית בסדין **שמא יקרע מדינו בתוך ג' אצבעות** משפת הסדין, **ויתפרנו** לקרע בחוטי פשתן, ומשארית החוטים שישארו תלויים בשפת הסדין הוא יעשה ציצית (48) [בצירוף חוטי תכלת], וחוטים אלו שנשארו

לבן הצבוע בצבע שאינו תכלת, שאינו דוחה את הכלאים, כיון שאפשר לקיים את מצות חוטי לבן גם כשהם עשויים מפשתן, ואין צורך לדחות עבורן את הכלאים.

ומקשינן: למה גזרו משום חשש זה שלא לקיים מצות ציצית, שיעשו תקנה — **וליבדקוה** לכל אותן היורות שצובעין בהן את התכלת אם הן תכלת או קלא אילן?!

ומשנינן: **אלא** חוזרת בה הגמרא שאין הגזירה משום קלא אילן, אלא **גזירה משום טעימה**, שמא היתה הצביעה של תכלת לצורך נסיון, לנסות צבע התכלת אם הוא כבר ראוי לצביעה, וצביעה שנעשית לצורך נסיון היא פסולה למצות ציצית [וכפי שיבואר בדף מב ב בסופו], ודבר זה לא ניתן לבדיקה, שאין אפשרות לבדוק אם נצבע החוט לצורך נסיון או לצורך הצביעה עצמה.

ומקשינן: שעדיין יש עצה למנוע חשש הניסיון בצבע **וליכתבה אדיסקי** שיכתבו את האיסור של ניסוי באגרות ויפרסמום בכל מקום, ויודיעו שצריך לקחת מקצת צבע מתוך היורה ולנסות בו את הצבע, ולשרוף את אותו הצמר?!

פשתן שהרי אינו מחויב ללבוש את הבגד.

אך קשה, **שהמאיר לעולם** [א א] **והקובץ הערות** [יד ב] הוכיחו מייבום, ש"אפשר" לחלוץ ולא יתבטל העשה, ובכל זאת הוא דוחה לא תעשה? וכתב העונג יו"ט לחלק, שמצות ייבום כבר חלה עליו אלא שיכול לקיים באופן אחר, אבל במצות ציצית יכול להמנע מהחיוב, שלא יחול עליו כלל ולכן אינה דוחה לא תעשה.

48. כן פירש רש"י. וכתבו התוס' [ד"ה שמא] דאף שנחלקו רבי מאיר וחכמים לקמן [מ א]

דוחה לא תעשה. והתוס' כאן [ד"ה סדין] כתבו שבית שמאי אוסרים סדין בציצית משום שיכול לקיים ציצית בבגד צמר.

ובאמת יש שנקטו כסברת התוס' בקושיא, **שהכס"מ** [ציצית ג ו] כתב שמטעם זה צריך דרשה להתיר כלאים בציצית. וכן הגרעק"א [או"ח יא ט] נקט שציצית מסברא לא תדחה כלאים, כיון שיכול להמנע מללבוש את הבגד. [והדחיה היא מצד שיטת הר"י במרדכי וכהפני יהושע הנ"ל]. והעונג יו"ט [א] כתב בדעת הרמב"ם, שלכן אסור ליתן חוטי לבן בבגד

תלויים לאחר התפירה אינן ראויים למצות ציצית, שהרי התורה אמרה "גדילים תעשה לך", שתהיה עשייתם מתחילה לשם מצות ציצית, ולא תתקיים המצוה מן העשוי מכבר בבגד שלא לשם מצוה (49). וכיון שלא יקיים מצות ציצית הרי חוטי התכלת שיצרף לחוטי הפשתן אוסרין את הסדין משום כלאיים שלא במקום מצוה, לכן, חששו חכמים למצב שכזה ואסרו להטיל ציצית בסדין, שמוטב שימנעו מקיום מצות ציצית בשב

ואל תעשה מאשר שיעברו על איסור כלאים בקום ועשה.

שרא רבי זירא לסדיניה! התיר רבי זירא את חוטי הציצית שהיו בסדינו, שהיה עשוי מפשתן, והסכים לגזירה, מחשש שמא יקרע ויתפור, ויכול להכשל בכלאים.

רב זירא אמר: מה שאסרו חכמים להטיל ציצית בסדין הוא מטעם אחר: **גזירה נמי** (50)

בנקרעה הטלית תוך שלש אם יכול לתפור, ופירש רש"י שרבי מאיר גזר מחשש שיעשה ציציות מחוטי התפירה וחכמים לא חששו, כאן בבגד פשתן גם לחכמים יש לגזור, שדוקא כשהחשש הוא רק שהציצית תהיה פסולה לא חששו, אבל כשיש חשש שעל ידי זה יכשל בכלאים אסרו. עוד הקשו התוס', הרי אף אם חוטי הלבן יהיו פסולים אינו מעכב את התכלת ומותר כלאים? ותירצו שכדי לקיים את המצוה בתכלת לבד צריך ארבעה חוטי תכלת והחשש הוא שיתן רק שנים, ופירוש רש"י הוא לשיטתו [לח א], שסובר כן.

49. התוס' הקשו על פירוש רש"י שהגזירה היא שמא ישתמש בחוטי התפירה לציצית, אם כן החיסרון הוא משום שלא נעשו לשמה, ולא מצד שהציצית "מן העשוי"? ותירץ בעמק ברכה [ציצית ז] שכדי שיהיו הציצית עשויין לשמה אפשר לכוון לשם ציצית בעשיית החוליות והקשר שהם מעכבים, ודי בזה להחשיב את העשיה לשם ציצית, אבל כיון שפסלה התורה ציצית "מן העשוי", אם תליית החוטים לא נחשבת כעשייה לשם ציצית לא תועיל העשיה לשמה אחר כך להכשיר את התלייה, שהיא "מן העשוי".

והתוס' פירשו שהגזירה שמא יקרע הבגד עם הציצית יחד בתוך שלש ונחשב כנפסק, ואם יתפור אותו כך אין כאן "עשיית ציצית" אלא מן העשוי, וכן פירשו את המחלוקת ר' מאיר וחכמים [מ א].

והרא"ש [סימן יא] פירש שאם נקרע הבגד תוך שלש אפילו קודם שהטיל בו ציצית וחזר ותפור, אינו נחשב לכנף הבגד אלא תוספת ואי אפשר לתלות בו את הציצית. וכן פירש הבית יוסף דבריו, ופסק בשו"ע [טו ד] שאם אפשר ראוי להחמיר כן. אבל הט"ז [טו ד] וקרן אורה תמהו אם כן אין הפסול מצד שהציצית "מן העשוי" אלא שאינה תלויה בבגד, ודחק הט"ז שכונת הרא"ש כהתוס'.

עוד הקשו התוס' על רש"י, שרב במסכת סוכה [יא ב] מכשיר ציצית שקשר וכרך הגדיל מחוט אחד ארוך ואחר כך חתך אותו לארבעה חוטים, ואינו "מן העשוי" שפסיקתו זו היא עשייתו ואם כן כשיעשה גדיל מחוטי התפירה, קשירתן תהא עשייתן? ותירץ בעמק ברכה שאם עשה את הגדיל מחוט אחד אינו ציצית כלל ולכן כשחותך אותו לארבעה זה נחשב לעשיה, אבל חוטי התפירה מצד צורתם הם ראויים להיות ציצית אלא שנעשו לשם תפירה ולכן נחשבים "מן העשוי".

50. כך הגירסא לפנינו, והיינו שהוא עצמו פירש

משום כמות לילה! שמא יבואו להתכסות בו בלילה, שאינו זמן קיום מצות ציצית, ונמצא עובר על איסור כלאים בזמן שאינו מקיים מצות ציצית⁽⁵¹⁾.

ואמר רבא: **הא מילתא אמרי** אמרתי אני בבבל, **ואיתמר במערבא משמיה דרבי זירא כוותי:** טלית שהיא של בגד העשוי מאריג, **וכנפיה של הטלית הן של עור** הרי היא חייבת בציצית.

אבל אם הטלית עצמה היא של עור, הרי למרות שכנפיה הן של בגד [אריג] הרי היא

פטורה מהציצית.

ו"בגד" נקרא רק אריג ולא כשהוא עשוי מחתיכת עור⁽⁵²⁾.

ומבררת הגמרא: **מאי טעמא** לא נקבע החיוב לפי מקום הטלית הציצית? כי עיקר בגד בעינין לקביעת חיוב הציצית, ולכן רק אם עיקר הבגד עשוי ממין המחויב, חייב בציצית.

רב אחאי אזיל בתר כנף, ואם הוא היה עשוי מבגד, היה מטיל בו ציצית על אף שעיקרו

שהגזירה משום שמא יקרע וכו' והוסיף עוד סיבה לגזירה. וכתב הקרן אורה שתוס' לא גרסו "נמי", ולכן כתבו שרב זירא ורבי זירא הם שני אמוראים וכל אחד פירש טעם אחר. אבל רש"י בכתובות [מג ב] כתב שרב זירא עלה לארץ ישראל ונסמך ומאז נקרא 'רבי' זירא, וכתב בחידושים בשם רשב"א שעל הטעם שמא יקרע אמר רבא שלמדו כן בארץ ישראל, והיה זה לאחר שעלה רב זירא לכן נקטה שם הגמרא "רבי" זירא.

51. רש"י כאן פירש את הגזירה שמא יתכסה בו בלילה. וכן כתב הרמב"ם [ציצית ג ז] ולמד מזה הכס"מ ובית יוסף [סי"ח] שדעתו שבגד המיוחד ליום פטור מציצית בלילה והחיוב והפטור תלוי בזמן יום ולילה. ודעת תוס' והרא"ש [סימן א] שהחיוב תלוי בכסות יום, והיא חייבת גם בלילה, ומדויק לשון הגמרא גזירה משום "כסות" לילה, שהיא פטורה אפילו ביום וחששו שמא יטיל כלאים בציצית בבגד שהוא מיוחד ללילה, וכן פירש רש"י שבת [יא ב] ולהלכה מחמירים כשני השיטות מספק, אבל בברכה מקילים כשניהם ואין מברך אלא על בגד

המיוחד ליום ודוקא כשלוכשו ביום יברך. וברעת רש"י שלכאורה סותרים דבריו כאן למה שפירש במסכת שבת, כתב הקרן אורה ליישב, שיש שני אופנים בפטור לילה שבגד המיוחד ללילה פטור לגמרי מפני שלילה לאו זמן ציצית, וגם בגד המיוחד ליום, פטור בלילה. והיינו שהחיוב והפטור תלוי ב"זמן" אבל בגד המיוחד לזמן של פטור, אינו מחויב כלל.

52. כן פירש הלבוש [י ד]. ובאגרות משה [או"ח ח"ב א] הוכיח מהרע"ב במסכת כלים [פכ"ז מ"א] שאפילו אם יחתוך את העור לחוטים ויארוג ממנו בגד, דינו כעור ופטור מציצית, ולמד מזה לפטור מציצית בגד ארוג מחוטי ניילון. שבגד העשוי מדבר שדרכו לשימוש כחתיכה אחת ולא חוטים ארוגים לא נחשב בגד.

והטעם שהחיוב נקבע לפי עיקר הבגד ביאר הלבוש [שם] דכתיב "על כנפי בגדיהם" שהצורך ב"בגד" נאמר על עיקרו ולא על הכנף, והמהרי"ק [שרש קמא] כתב בשם רבנו מנוח [הובא בב"י] דכתיב "כסותך אשר תכסה בה" ואדם מתכסה בעיקר הבגד ולא בכנף.

של הבגד היה עשוי מעור (53).

העשוי! וקשה על רבא.

אמר רבא אמר רב סחורה אמר רב הונא: הטיל חוטי ציצית לטלית שהיתה בעלת שלוש כנפות בלבד, ולאחר מכן השלימה לארבע כנפות על ידי שתפר בה קרן נוספת, הרי למרות שהטיל עתה ציצית בכנף הרביעית, היא פסולה, משום "תעשה ולא מן העשוי"! שבשעה שהוטלו חוטי הציצית בשלש הכנפות הראשונות לא היתה הטלית חייבת בציצית, ונמצא שבשעת חיובה, כשתלה בה את הקרן הרביעית, כבר היו בה חוטי הציצית, והתורה חייבה להטיל בה ציצית כשהיא מתחייבת בהן, ולא יוצא ידי חובה בציציות שכבר היו תלויות בבגד לפני שעת החיוב.

מיתבי: **הסידים הראשונים** שהשתדלו בכל מאודם לדקדק במצוות, נהגו להטיל ציצית בבגד ברגע הראשון שרק היה אפשר. ולפיכך, בשעה שארגו והכינו בגד בעל ד' כנפות, כיון שארגו בה ג' אצבעות של אריג, שהוא השיעור הקטן ביותר של בגד, היו מטילין לה חוטי תכלת בשני הכנפות שכבר נארגו. ומוכח, שאעפ"פ שבגד קטן וצר ברוחב ג' אצבעות אינו חייב בציצית כיון שאין בו שיעור, אעפ"כ אין זה פוסל את הציצית המוטלת בו משום "תעשה ולא מן

ומתרינין: אימא כיון שפצעו בה ג' והיינו, שבשעת גמר אריגת הבגד, כשנכנסו לתוך ג' אצבעות האחרונים שעוד נשאר לארוג בבגד והיה שייך כבר להטיל בו ציצית כיון שהיו בה כבר ד' כנפות, היו מטילין לה תכלת. שאז היה כבר שם "עשייה" בהטלת הציציות.

ומקשינין: וזמי אמרינין כיצד יתכן לומר שציצית שהוטלה בשעה שהבגד היה פטור עדיין מציצית פסולה משום תעשה ולא מן העשוי, והאמר רבי זירא: הטיל ציצית נוספת למוטלת, שכבר הטיל ציצית פעם אחת בבגד ועתה בא להוסיף ציצית נוספת בכל כנף, הרי היא כשרה, ואף אם פסק אחר כך את הציציות הראשונות! והרי במקרה כזה אין שם עשייה על הציציות השניות שנשארו עתה, כיון שהבגד כבר נפטר בציציות הראשונות, ובכל זאת לא נפסלים משום תעשה ולא מן העשוי!

ומתרינין: אמר רבא: השתא ב"בל תוסיף" קאי, בעשיית הציציות השניות, הילכך — "מעשה" לא הוי! שכיון שבעשיית הציציות השניות עבר על איסור "בל תוסיף" אין שם "עשייה" כלל בהטלתן (54), ואח"כ כשפוסק

53. כתב השפת אמת, שלכאורה היה אפשר לפרש שרב אחאי בא להקל וסובר ש"גם" הכנף קובע החיוב, וכדי להתחייב בציצית צריך שהבגד וגם הכנף יהיו ממין המחויב ואם אחד מהם מעור פטור. אבל ברש"י מבואר שלרב אחאי הכנף לבד קובע חיוב, ועדיין אפשר לומר ששניהם מחייבים וכנף בגד מחייב אפילו בבגד עור, ואם הכנף מעור והבד צמר חייב מצד

54. כן פירשו רש"י ותוס'. ותמה הקרן אורה למה איסור בל תוסיף גורם שאין זה "עשייה" ואדרבה אינו רק עשייה בפטור אלא אפילו באיסור? ועוד תמה, הרי בעשייה לא עובר

הראשונות הציציות השניות יהיו כשרות].
דלמא לבטולי קא מיכוין אולי מתכוין המטיל לבטל בעשייתו את הציציות הראשונות, ובמחשבתו להסירם לאחר מכן ו"לעשות" כעת במקומם ציציות אחרות לשם מצות ציצית, ובכך "**בל תוסיף ליבא**, אבל שם **מעשה איבא**: והיא "עשיה" בפטור כמו טלית בעלת שלש כנפות, ואם כן מוכח מכאן שאין פסול "תעשה" ולא מן העשוי בשעה שהבגד פטור מעשיית אותן הציציות! (55)

אמר רב זירא אמר רב מתנא אמר שמואל:

את הראשונות, אותה שעה נחשבת הקציצה כ"עשיית" הציציות השניות ואין זה נקרא "מן העשוי". אבל בטלית בת ג' כנפות שהטיל בה ציצית ואחר כך עשאה בת ד' כנפות, נחשבת הטלת הציצית "עשייה", ולכן כשנעשית הטלית לאחר מכן מחויבת, נחשב "מן העשוי", ופסול.

מתקיף לה רב פפא: ממאי דגברא לאוסופי קא מיכוין? מנין לנו שזה שמטיל ציצית בשנית מתכוין להוסיף על מה שצותה תורה, ועבר בכך על כל תוסיף, ולכן אין במעשיו שם "עשייה" כלל? ולכן כשיחתוך את

הראשונה, כשרה?

וביאר הכס"מ **ובית יוסף** [סימן י' שהרמב"ם פירש את הגמרא הפוך מרש"י ותוס', שרבא שאל בתמיהה השתא בבל תוסיף קאי מעשה לא הוי? וסובר שהאיסור בל תוסיף מוכיח וגורם שנחשב לעשיה פסולה. ורב פפא חולק וסובר שאם כיון להוסיף זה עשיה בפסול וגם אם יחתוך אחד מהם נחשב "מן העשוי" ופסול, אבל אם כיון לבטל את הראשונות נחשב לעשיית ציצית כשרה. וראה עוד בהערות להלן [מא א].

והראב"ד בהשגות פירש, שרב פפא לא חולק על רבא בגדר "מן העשוי" אלא חולק עליו בדין כל תוסיף, וסובר שאם כיון לבטל את הראשונות אינו עובר בלאו דכל תוסיף ונחשב ההוספה כעשיית ציצית כשרה, ואם כיון להוסיף מודה רב פפא שאינה "עשייה" וכשיחתוך את הראשונות זו היא עשיית השניות וכשרה.

ב. הרמב"ם הנ"ל [א טו] פירש את הדין שאם כיון להוסיף אפילו חתך אחת משתייהן פסולה שהרי כשהוסיף פסל את הכל וכשהתיר או חתך התוספת נמצא השאר נעשה מן העשוי. ומבואר שסובר שהלאו ד"כל תוסיף" פוסל את

איסור כלל ורק אם ילבש כך את הבגד יעבור בלאו ומדוע האיסור בלבישה גורם שלא יחשב עשיה? ובשיטמ"ק [אות ז] הקשה כן, ומשמע מתירוצו ששני קושיות אלו מיישבות זו את זו, שכיון שנאסר הבגד בלבישה על ידי עשיית ציציות הנוספות אין זו עשיית ציצית הראויה ללבישה ולכן אינה עשיה, אבל אם עשה ציצית בטלית פטורה יש כאן עשיה ללבישה בפטור.

ומדברי הרמב"ם [א טו] למד הכס"מ, שפירש את דברי רבא בתמיהה, שאם עובר בלאו איך אפשר לומר שלא נחשב לעשיה? אלא על כרחך זה "עשיה" בפסול. וראה בהערה להלן.

55. כן פירשו רש"י ותוס', לשיטתם בביאור דברי רבא. ולפירושם אם נפסוק שיש פסול "מן העשוי" בהטיל ציצית כשהטלית פטורה, יהיה הדין לפי רב פפא שאם התכוין להוסיף ואח"כ חתך את הראשונות, הציציות השניות כשרות, ואם התכוין לבטל את הראשונות, הציצית פסולה שהטלת החוטים הנוספים היא "עשייה" בפטור. אבל הרמב"ם [א טו] פסק להיפך, שאם כוונתו להוסיף אפילו יחתוך אח"כ אחת מהן פסולה, ואם כוון לבטל את הראשונות וחתך את

חוטי תכלת מצמר שהוטלו בבגד יחד עם חוטי לבן הפשתן **אין בהם משום איסור כלאים**⁽⁵⁶⁾, ואפילו אם הטילים בטלית כזו

שפטורה מחובת ציצית.

והוינן בה: מאי "טלית פטורה"? באיזו טלית מדובר?

בזה:

א] הגרעק"א [או"ח יא ט] נקט שמסברא ציצית לא דוחה כלאים כיון שיכול לא ללבוש את הבגד וימנע מחיוב ציצית, והכס"מ [ג ו] כתב שמטעם זה צריך גזירת הכתוב ללמד שכלאים מותר בציצית. וכיון שאין דחיה זו כשאר עשה דוחה לא תעשה סובר ר"ת שזה "הותרה".

ב] השאגת אריה [ל] כתב עוד סיבה שאין דחיה זו כשאר עשה דוחה לא תעשה. שהרי דעת תוס' יבמות [צ ב] והר"י במרדכי שחיוב ציצית הוא רק אחרי הלבישה, ואיסור כלאים הוא בלבישה עצמה ואם כן בעידנא דמיעקר לאו בלבישה, עדיין לא התחייב בעשה? ועשה דוחה לא תעשה רק כשהעשה והלאו הם בזמן אחד ממש, ומוכח שכאן זה "הותרה" לגמרי. והאחרונים דחו דבריו, ראה בבאיור למרדכי [תתקמד] שכתב שאף שהחיוב הוא אחר שלובש אבל אם לובש בגד שיש בו ציצית, "קיום" המצוה היא מיד בלבישה ולכן נוסח הברכה להתעטף, וקיום העשה דוחה לא תעשה. עוד נקטו שמעשה המוכרח לקיום העשה דוחה לא תעשה אפילו שאינו אלא הכשר מצוה כשבירת עצם בקרבן פסח כדי לאכול מה שבתוכו שדוחה לא תעשה, וכל שכן לבישת בגד עם ציצית, וראה עוד להלן.

ג] בזכר יצחק [סימן לא] תירץ שהטלית אינה המצוה עצמה, אלא "הכשר" מצוה שאינו דוחה לא תעשה, ואם התירה התורה על כרחך שזה "הותרה". ובחידושי ר' שמואל [יבמות ה] תמה שאפילו שבירת עצם בקרבן פסח נידחית כדי לאכול מה שבתוכו ואין זה אפילו הכשר

הציצית כולה. והראב"ד בהשגות חולק וסובר שאם הוסיף עוד גדיל הרי הוא קשור בפני עצמו "והאי לחודיה קאי" אינו פוסל את הציצית. והתוס' לעיל לח א [ד"ה התכלת] סוברים כהראב"ד ש"בל תוסיף" אינו פוסל את הציצית והוכיחו כן מהגמרא סנהדרין [פט א]. [וראה רעק"א בשו"ע י' ו] ובביאור למרדכי [תתקמב] ביאור דעת הרמב"ם.

ובעמק ברכה [ציצית ו] כתב בשם הגר"ח שהרמב"ם אינו פוסל מצד הלאו, אלא משום שיש כאן שמונה גדילים שכל אחד מהם ראוי להחשב ציצית וצריך לחתוך ארבע שהם הוספה, וממילא כל אחד יכול להחשב גם לציצית וגם לחולין וזה פוסל את כולם מלהחשב עשויים לשם ציצית. [ראה חידושי הגר"ח החדש שמ].

56. התוס' כתבו שרובנו תם דייק מלשון הגמרא שכלאים "הותרה" לגמרי בציצית ואפילו בלילה שאין מצוה, ובתוס' חולין [קי ב] הוסיפו ש"הותרה" כלאים בציצית גם לנשים ולמי ששואל את הטלית שפטור מציצית. ודעת הראב"ד [ציצית ג ט] בהשגות, שאסור לנשים, והכס"מ, ושאגת אריה [סימן ל] כתבו בדעת הרמב"ם [ג ז] שאסור בלילה משום שכלאים רק "דחווה" בציצית.

והרמב"ן יבמות [ד ב] תמה על ר"ת הרי מכלאים בציצית למדו את הדין עשה דוחה לא תעשה, ודוקא אם אין יכול לקיים שניהם, ואיך אפשר לומר שכלאים "הותרה" בציצית אפילו אם אינו מקיים את המצוה? ובאמת האחרונים תמהו מה נשתנה דחיית כלאים בציצית מכל עשה דוחה לא תעשה? ומצינו כמה ביאורים

ורובו והגדול יוצא בה לשוק דרך עראי ואינו מתבייש — זהו שיעור הטלית שהיא חייבת בציצית⁽⁵⁷⁾. אבל אם אין הקטן מתכסה בה ראשו ורובו, הרי אע"פ שהגדול יוצא בה עראי פטורה⁽⁵⁸⁾ מחיוב ציצית, וכן הדין לענין כלאים!

אילמא דלית בה שיעורא ונאמר שאין איסור כלאים אפילו אם הטיל צמר ופשתים בטלית שהיא פחותה מכשיעור, הרי למדנו להיפך, שאם אין בה שיעור חיוב יש בה איסור כלאים. שהרי למדנו:

מא-א והתניא: טלית שהקטן מתכסה בו ראשו

והב"י כתב שזה אותו שיעור של הרמב"ם. ופחות מזה אי אפשר שגדול יצא בו. והקשה הקרן אורה שעדיין אין מובן קושיית הגמרא מהדין שאין ארעי בכלאים, הרי אפשר שמצד לאו דכלאים אסור אפילו מה שאין גדול יוצא בה, וכן לבישת ארעי, אבל מצד שיעור הבגד צריך כדי מדה זו?

ותירץ שבאמת ה"שיעור" הוא שהקטן מתכסה בו ראשו ורובו ולכן נקט הרמב"ם רק שיעור זה, אלא שה"סיבה" לקביעת השיעור כך היא מפני שגדול יוצא בה ארעי, שמסתבר שהשיעור נקבע לפי מי שמחויב במצוה ולא לפי קטן הפטור. ולכן מקשה הגמרא למה נקבע שיעור זה לבגד כלאים ופחות משיעור זה מותר "מפני" שאין הגדול יוצא בה ארעי, הרי אין ארעי בכלאים.

58. הביאור הלכה [טז ד"ה לשוק] כתב שהדין שכתב הרמ"א שאם גדול אינו יוצא בו ארעי לשוק פטור מציצית הוא דוקא אם הוא מתבייש לצאת בבגד כזה מפני קיצורו וקטנותו, אבל טלית קטן שלנו שמתבייש לצאת בו מפני צורתו, ומפני שאין דרך לצאת בו, אם יש בו שיעור לכסות ראשו ורובו של קטן חייב.

הב"ח דייק מלשון הגמרא שאם גדול יוצא בבגד דרך קבע חייב אפילו אין בו כשיעור שקטן מתכסה בו, והעתיקו להלכה המשנה ברורה [טז ב.]. אבל הוסיף בביאור הלכה [ד"ה ואז] שהב"ח סובר כן דוקא בבגד שלובשו דרך מלבוש הנראה וניכר אבל טלית קטן שלנו

מצוה אלא מעשה הנצרך כדי לקיים מצוה ובודאי שיעוטף בטלית של כלאים ידחה לא תעשה.

[ד] בעונג יו"ט [א] כתב שר"ת סובר כן דוקא בדעת רב יהודה [לט ב] ומשום שדעתו שציצית חובת טלית הוא ואם כן יכול לקיים מצות ציצית בלי שילבש את הבגד ולא יעבור בלאו דכלאים, אלא שאם יאסר ללבוש את הבגד יהיה פטור מציצית שהחיוב הוא רק בבגד הראוי ללבישה, ולא יועיל "דחיה" ללאו דכלאים שהרי שוב יהיה אסור לו ללבוש את הכלאים כיון שמקיים את העשה בלי לבישה, ועל כרחק ש"הותר" כלאים.

57. הרמב"ם [ג א] השמיט את הדין כברייתא שהגדול יוצא בה דרך ארעי. וכתב הכס"מ והבית יוסף [טז] שסובר שאין זה משיעור הבגד רק הבריייתא באה לומר שהחיוב לגדול הוא בשיעור שקטן מתכסה בו, ונקטה גדול יוצא בה ארעי לבאר איך יצויר חיוב בבגד שראוי לקטן. ובביאור הגר"א [טז] תמה אם כן מה קושיית הגמרא מדין אין ארעי בכלאים הרי השיעור אינו תלוי אם גדול יוצא בה ארעי? וכתב שהרמב"ם היה לו גירסא אחרת בגמרא.

והטור והרמ"א [טז] נקטו את לשון הבריייתא וסוברים שיש שני תנאים בשיעור טלית, קטן מתכסה בו וגדול יוצא בה דרך ארעי, והראב"ד בהשגות [ג א] נקט שכן היא דעת הרמב"ם ומכאן למד שהכונה בבריייתא לקטן שהולך לבדו בשוק [והטור כתב בן תשע שנים